

## YOZMA ISH VA TEST TIZIMI: QAYSI BIRI O‘QUVCHILAR BILIMINI ANIQ BAHOLASHGA YORDAM BERADI?

*Nomozova Madina Mamayusuf qizi*

*Termiz davlat universiteti filologiya*

*va tillarni o‘qitish: o‘zbek tili yo‘nalishi*

*ikkinchi oliy ta’lim 4-kurs 322-guruh talabasi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada o‘quvchilar bilimini baholashning ikki asosiy usuli – yozma ish va test tizimi – taqqoslanib, ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqot baholash mezonlari, ob’ektivlik darajasi, o‘quvchilarning fikrlash va ijodiy yondashuvga ta’siri nuqtai nazaridan ko‘rib chiqiladi. Maqolada har ikki baholash usulining afzalliklari va kamchiliklari yoritilib, eng samarali yondashuv bo‘yicha xulosalar chiqariladi.

**Kalit so‘zlar:** baholash tizimi, yozma ish, test usuli, bilimni baholash, ta’lim sifati.

Ta’lim jarayonida o‘quvchilar bilimini to‘g‘ri baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi vaqtda baholashning turli usullari mavjud bo‘lib, ulardan eng keng tarqalganlari yozma ish va test tizimidir. Yozma ish o‘quvchining fikrlash darajasi va ijodiy qobiliyatini namoyon qilish imkoniyatini bersa, test tizimi tezkor va ob’ektiv baholashni ta’minlaydi. Ushbu maqolada mazkur ikki usul o‘rtasidagi farqlar tahlil qilinib, ularning samaradorligi o‘rganiladi.

Ta’lim tizimida o‘quvchilarning bilimini baholash muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bu jarayonda turli usullar qo‘llaniladi. Eng keng tarqalgan usullardan ikkitasi – test tizimi va yozma ish hisoblanadi. Har ikki baholash usuli o‘zining afzallik va kamchiliklariga ega bo‘lib, ularning qaysi biri yaxshiroq ekani o‘quvchilarning bilim darajasini qanday o‘lchash maqsad qilinganiga bog‘liq.

Ushbu maqolada test va yozma ishning farqlari, ularning samaradorligi, o‘quv jarayoniga ta’siri va qaysi holatlarda qaysi usul maqsadga muvofiqroq ekanligi batafsil tahlil qilinadi.

Testlar – o‘quvchilarning bilimini standartlashtirilgan shaklda baholashning keng tarqalgan usuli bo‘lib, ular quyidagi shakllarda bo‘lishi mumkin:

- Ko‘p tanlovli savollar (bir nechta variantdan to‘g‘ri javob tanlash)
- To‘g‘ri yoki noto‘g‘ri tanlash
- Moslashtirish (match) savollari
- Bo‘sh joyni to‘ldirish

Test tizimining afzalliklari:

Tez natija olish va avtomatlashtirish imkoniyati

- Testlarni baholash juda oson, chunki ularning ko‘p turlari avtomatik ravishda tekshirilishi mumkin.

- O‘qituvchilarga yuklama kam bo‘ladi, chunki javoblarni maxsus dasturlar yoki test platformalar yordamida tekshirish mumkin.

Obyektiv baholash

- O‘quvchilarning natijalari aniq belgilanadi, subyektivlikdan holi bo‘ladi.
- O‘qituvchining shaxsiy fikri natijalarga ta’sir qilmaydi.

Ko‘p mavzularni qamrab oladi

- Bir test ichida bir nechta mavzuga oid savollar bo‘lishi mumkin.
- O‘quvchilarning umumiy bilim darajasi haqida to‘liq tasavvur olish mumkin.

Psixologik bosim kamroq bo‘ladi

- O‘quvchilar yozma ishlarga nisbatan testlarni bajarishda o‘zlarini yengil his qilishadi.

Test tizimining kamchiliklari:

Ijodiy va mantiqiy fikrlashni baholashga qiynaladi

- Testlar aksariyat hollarda yodlashga asoslanadi va o‘quvchining mantiqiy fikrlashini chuqur o‘lchay olmaydi.

- O‘quvchi o‘z fikrini to‘liq ifodalash imkoniyatiga ega bo‘lmaydi.

Tasodifiy javoblar natijani buzishi mumkin

- O‘quvchi bilimga ega bo‘lmasa ham, taxmin bilan to‘g‘ri javobni topishi mumkin.

- Bu esa haqiqiy bilim darajasini baholashga xalaqit beradi.

Qisqa muddatli xotiraga asoslanish

- Ba'zi o'quvchilar testdan o'tish uchun faqat test savollarini yodlaydi, bu esa bilimlarning barqaror shakllanishiga to'sqinlik qiladi.

Yozma ish: chuqur tahlil va ijodiy yondashuv

Yozma ish – bu o'quvchilarning bilimini tahlil qilish, mantiqiy fikrlash va chuqur tushunchalarini baholashga imkon beruvchi usuldir. Yozma topshiriqlar quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

- Insho yoki esse (mavzuni keng yoritib berish)
- Tahliliy savollar (ochiq savollar)
- Nazariy masalalar va izohlovchi javoblar
- Amaliy ish va tadqiqot ishlari

Yozma ishning afzalliklari:

Chuqur tahlil qilish imkonini beradi

- O'quvchining bilimlari faqat faktlarni bilish darajasida emas, balki ularni qanday tushunishi va tahlil qilishi ham baholanadi.

Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi

- O'quvchi mustaqil fikrlash va mavzu bo'yicha o'z mulohazalarini bayon qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Fanlararo bog'liqlikni ochib beradi

- O'quvchi bir mavzu bilan bog'liq boshqa fanlardagi bilimlarini ham ishlatishga majbur bo'ladi, bu esa uning keng qamrovli bilim olishiga yordam beradi.

O'quvchining tushunish darajasini aniq baholash imkonini beradi

- O'quvchi yozma ishda o'z fikrlarini qanday ifodalashiga qarab, uning tushuncha darajasi baholanadi.

Yozma ishning kamchiliklari:

Ko'p vaqt talab etadi

- Yozma ishlarni baholash testlarga qaraganda ancha uzoq davom etadi.
- O'qituvchiga katta yuk tushadi.

Subyektiv baholash ehtimoli yuqori

- Baholash jarayonida o'qituvchining shaxsiy qarashlari natijalarga ta'sir qilishi mumkin.

Barcha bilimlarni qamrab ololmaydi

- O'quvchi yozma ishda faqat bitta yoki ikkita mavzuga e'tibor qaratsa, u boshqa mavzular bo'yicha bilim darajasini ko'rsatolmaydi.

Qaysi usul yaxshiroq? Aralash yondashuv samaraliroq

Test va yozma ish o'zaro bir-birini to'ldiruvchi usullar hisoblanadi. Shu sababli, o'quvchilarning bilimini aniq baholash uchun kombinatsiyalangan yondashuv eng samarali hisoblanadi.

Optimal baholash yondashuvi:

1. Dastlabki bilimlarni aniqlash – Test orqali o'quvchilarning umumiy tushunchasi tekshiriladi.

2. Chuqur tushunchalarni baholash – Yozma ish yordamida o'quvchilarning mavzuga doir fikrlash darajasi o'lchanadi.

3. Ko'nikmalar va amaliy bilimlarni baholash – O'quvchilarga tahliliy yoki ijodiy topshiriqlar beriladi.

Yozma ish va test tizimi har xil yondashuvga asoslangan bo'lib, ularning qaysi biri samaraliroq ekani baholashning maqsadiga bog'liq. Agar tez va obyektiv natija olish kerak bo'lsa, test tizimi samarali; agar o'quvchilarning tahliliy va ijodiy fikrlash darajasini tekshirish kerak bo'lsa, yozma ish muhimroq.

Mavzuga oid tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, baholash tizimini tanlashda ta'lim maqsadlaridan kelib chiqish lozim. Yozma ish ijodiy tafakkurni rivojlantirish va tahliliy fikrlashni shakllantirish uchun muhim, test tizimi esa tez va aniq baholash imkoniyatini beradi. Shunday qilib, ideal baholash tizimi kombinatsiyalangan yondashuvdan iborat bo'lishi kerak.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, har ikkala baholash usuli o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega. O'quvchilarning chuqur bilimini baholash va ularni ijodiy

fikrlashga o'rgatish uchun yozma ish samaraliroq, biroq ob'ektiv va tezkor baholash uchun test tizimi muhim ahamiyatga ega. Eng yaxshi yondashuv sifatida kombinatsiyalangan baholash tizimidan foydalanish tavsiya etiladi. Kelajak tadqiqotlar baholash tizimlarining ta'lim jarayoniga ta'sirini yanada chuqurroq o'rganish va takomillashtirishga qaratilishi lozim.

### **Adabiyotlar.**

1. Biggs, J. (1999). What the student does: Teaching for enhanced learning. Hager Education Research and Development, 18(1), 57-75.
2. Carter, R., & Nunan, D. (2001). The Cambridge guide to teaching English to speakers of other languages. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
3. Davison, C., & Cummins, J. (2007). Assessment and evaluation in ELT: Shifting paradigms and practices. In International Handbook of English Language Teaching (Vol. 15, pp. 415-420). Boston, MA: Springer Science Business Media, LLC.
4. Dunn, B., et al. (2004). Genetic footprinting: A functional analysis of the *S. cerevisiae* genome. Stanford, CA: Stanford University Press
5. Gibbs, G. (2003). Using assessment to support student learning at University of East Anglia. Leeds, UK: Leeds Metropolitan University.
6. Jabbarifar, T. (2009). The importance of classroom assessment and evaluation in educational system. In Proceedings of the 2nd International Conference of Teaching and Learning (ICTL 2009). INTI University College, Kuching, Malaysia.